[2018] 14 ਐੱਸ.ਸੀ.ਆਰ.

ਜਨਹਿਤ ਮੰਚ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ

ਰਿਆਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬਨਾਮ

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ

(ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 10192 ਆਫ 2010)

14 ਦਸੰਬਰ, 2018

[ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ, ਸੀਜੇਆਈ, ਸੰਜੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਲ ਅਤੇ

ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ਼, ਜੇ.ਜੇ.]

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਧਾਰਾ 226 - ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਆਪਕ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਯੋਜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ - ਰਿੱਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ 1991 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਤਬਦੀਲੀਯੋਗ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰ (ਟੀ.ਡੀ.ਆਰ.) ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ - ਫੈਸਲਾ: ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜੋ ਵੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੰਭਵ ਸਨ, ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ, ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ - ਸਥਾਨਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਹੈ, ਰਾਜ ਅਦਾਲਤ ਸਥਾਨਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਥੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਜ਼ੋਨਿੰਗ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ - ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹੱਲ ਰਾਜ ਤੋਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ - ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੁਝ ਪੇਟੈਂਟ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਜਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ - ਇੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ - ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਟਾਊਨ ਪਲਾਨਿੰਗ ਐਕਟ, 1966 -ਧਾਰਾ 2(9ਏ) – ਵਿਕਾਸ ਨਿਯੰਤਰਣ ਗ੍ਰੇਟਰ ਬੰਬਈ ਲਈ ਨਿਯਮ, 1991।

ਸਿਧਾਂਤ/ਸਿਧਾਂਤ – ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ – ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ।

ਰੱਖਿਆ: 1.1 ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਇੰਨੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਹੈ। ਰਾਜ ਅਦਾਲਤ ਸਥਾਨਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਜ਼ੋਨਿੰਗ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹੱਲ ਰਾਜ ਤੋਂ ਰਾਜ

ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੁਝ ਪੇਟੈਂਟ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਜਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 2, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਗ੍ਰੇਟਰ ਬੰਬੇ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਕੰਟਰੋਲ ਨਿਯਮਾਂ, 1991 (ਡੀ.ਸੀ.ਆਰ) ਦੇ ਪੂਰਵ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ; ਕਿ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਅਸਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਾਧੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ; ਕਿ ਨਵੀਂ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਫਲੋਰ ਸਪੇਸ ਇੰਡੈਕਸ (ਐੱਫ.ਐੱਸ.ਆਈ) ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ; ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਐੱਫ.ਐੱਸ.ਆਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਅਖਤਿਆਰੀ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਲੋੜ ਵਜੋਂ; ਕਿ ਮੁੰਬਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਕਿ ਐੱਫ.ਐੱਸ.ਆਈ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਨੇ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਆਮਦ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ; ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਯੋਜਨਾ ਜੋ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ 'ਪੱਕਾ ਘਰ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁੰਬਈ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਆਮਦ ਹੋਵੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 11, 12][868-ਏ-ਐੱਫ]

1.2 ਅੱਜ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ 'ਫਤਵਾ' ਹੈ, ਨੀਤੀਗਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ, ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸੰਸਦ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਸਥਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਹੁੰਦਾ। ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ 'ਪਰੇਸਡ' ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਥਿਤੀ ਅਰਾਜਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ 'ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ' ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੰਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਵੀ ਸੰਭਵ ਸਨ, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 13, 14][868-ਜੀ-ਐੱਚ; 869-ਏ-ਸੀ]

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ : ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 2010 ਦਾ 10192.

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 20.11.2006 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਪੀ.ਆਈ.ਐਲ) ਨੰ. 2003 ਦਾ 637.

ਅਤੁਲ ਯਸ਼ਵੰਤ ਚਿਤਲੇ, ਸ੍ਰ. ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ. ਏਕਤਾ ਕਪਿਲ, ਮਿਸ. ਅਨੁਰਾਧਾ ਦੱਤ, ਮਿਸ. ਫੇਰੇਸ਼ਤੇ ਡੀ. ਸੇਠਨਾ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ. ਬੀ ਵਿਜੇਲਕਸ਼ਮੀ ਮੇਨਨ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਵੀ.ਡੀ. ਖੰਨਾ, ਵਿਨੈ ਨਵਾਰੇ, ਕੁ. ਗਵੇਨ ਕਾਰਤਿਕਾ, ਮਿਸ. ਆਭਾ ਆਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਚਿਤਰਾ ਅਤੁਲ ਚਿਤਲੇ, ਕੁ. ਤਨਵੀ ਕੱਕੜ, ਸ. ਸ਼ਿਵਾਂਗੀ ਖੰਨਾ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਐਨ. ਅੰਨਾਪੂਰਾਣੀ, ਸ. ਉਦੈ ਕੁਮਾਰ ਸਾਗਰ, ਸ. ਬੀਨਾ ਮਾਧਵਨ, ਪੀਯੂਸ਼ ਦਿਵੇਦੀ (ਐਮ/ਐਸ ਵਕੀਲ ਐਸ ਨਿਟ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਲਈ), ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਪਾ ਐੱਮ. ਕੁਲਕਰਨੀ, ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਰਮਾਕਾਂਤਰਾਓ ਕਟਨੇਸ਼ਵਰਕਰ, ਈ.ਸੀ. ਅਗਰਵਾਲਾ, ਮਿਸ. ਚੰਦਨ ਰਾਮਾਮੂਰਤੀ, ਕੁ. ਆਸ਼ਾ ਗੋਪਾਲਨ ਨਾਇਰ, ਚਿਰਾਗ ਐਮ. ਸ਼ਰਾਫ, ਮਿਸ. ਅਨਾਘਾ ਐਸ. ਦੇਸਾਈ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ।

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨਜੀ ਰਈਆਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਇਨ-ਪਰਸਨ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੰਜੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਲ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

1. ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਮਹਾਂਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬਿਹਤਰ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਅਤੇ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ।

2. ਮੁੰਬਈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਗਲੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਜਨਤਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਜੋ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਹਨ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਵਾਜਬ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ। ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਬਾਦੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧੀ - ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਐਕਟ, 1966 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ - ਉਕਤ ਐਕਟ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ), ਦੀ ਧਾਰਾ 2(9ਏ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਜਨਹਿਤ ਮੰਚ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਗਵਾਨਜੀ ਰਈਆਈ ਬਨਾਮ
ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ [ਸੰਜੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਲ, ਜੇ.]

"(9ਏ) "ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਇਮਾਰਤ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਬਾਦਲਾਯੋਗ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜਮੀਨ ਦੇ ਫਲੋਰ ਸਪੇਸ ਇੰਡੈਕਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਜਨਤਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਤਮ ਵਿਕਾਸ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਤਬਾਦਲਾਯੋਗ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਟੀਡੀਆਰ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸਵੈਇੱਛਤ, ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ-ਅਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਡਿਵੈਲਪਰ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਘਣਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

3. ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਨਤਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਦਾਨ, ਬਾਗ਼, ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ, ਸੜਕਾਂ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਵਿਕਲਪਿਕ ਤਰੀਕਾ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਟੀਡੀਆਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫਲੋਰ ਸਪੇਸ ਇੰਡੈਕਸ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਐਫਐਸਆਈ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਡੀਆਰਸੀ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਟੀਡੀਆਰ ਜਾਂ ਡੀਆਰਸੀ ਗੱਲਬਾਤਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਟੀਡੀਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡਦਾ ਹੈ।

4. ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦੂਜੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਫਲੋਰ ਏਰੀਆ ਰੇਸ਼ੋ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਦੂਰ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਕੁੱਲ ਫਲੋਰ ਏਰੀਆ (ਕੁੱਲ ਫਲੋਰ ਏਰੀਆ) ਅਤੇ ਪਲਾਟ ਦੇ ਕੁੱਲ ਖੇਤਰਫਲ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਹੈ। ਦੂਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਜ਼ੋਨਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਣਤਾ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਕਸਰ ਦੂਰ ਅਤੇ ਐੱਫ.ਐੱਸ.ਆਈ ਨੂੰ ਪਰਿਵਰਤਨਯੋਗ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇੱਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ/ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਜਿਸਦਾ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪਲਾਟ 1000 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਮਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਗਿਆਯੋਗ ਐੱਫ.ਐੱਸ.ਆਈ 1 ਹੈ, ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉਸ ਪਲਾਟ 'ਤੇ ਲਗਭਗ 1000 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

5. ਹੁਣ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ, ਵਧਦੀਆਂ ਝੁੱਗੀਆਂ-ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵੱਲ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ; ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕਰਾਸ-ਸਬਸਿਡੀ ਲਈ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਅਤੇ ਐੱਫ.ਐੱਸ.ਆਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਵਜੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਕ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਧਾਰਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਯੋਜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਗ੍ਰੇਟਰ ਬੰਬੇ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਕਾਸ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਿਯਮਾਂ, 1991 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਡੀ.ਸੀ.ਆਰ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਇੱਕ ਐਨ.ਜੀ.ਓ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਡੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪਹਿਲੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ, 1.1.1995 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣੇ ਢਾਂਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਉਪਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਿਲਡਰਾਂ ਨੂੰ ਟੀ.ਡੀ.ਆਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਐੱਫ.ਐੱਸ.ਆਈ ਨੂੰ 1 ਤੋਂ 2 ਤੱਕ ਵਧਾ ਕੇ। ਇਹ ਬੇਦਖਲੀ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਾਰਕਾਂ, ਬਗੀਚਿਆਂ, ਫੁੱਟਪਾਥਾਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1.1.1995 ਦੀ ਇੱਕ ਕਟ-ਆਫ ਮਿਤੀ ਚੁਣੀ। ਅਸਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕੁਝ ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀ.ਡੀ.ਆਰ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

"(i) ਪੱਛਮੀ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਰੋਡ ਦੇ ਪਟੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ;

(ii) ਪੱਛਮੀ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਹਾਈਵੇ ਦੇ ਪਟੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ;

(iii) ਕੇਂਦਰੀ ਰੇਲਵੇ (ਮੁੱਖ ਲਾਈਨ) ਅਤੇ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਰੋਡ ਦੇ ਪਟੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ।"

ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁਨਾਂ, ਆਰਕੀਟੈਕਟ, ਵਕੀਲਾਂ, ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਇੱਕ ਮਾਹਰ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਸਨ ਜੋ ਟੀਡੀਆਰ ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਹਨਮੁੰਬਈ ਨਗਰ ਨਿਗਮ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਬੀਐਮਸੀ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਨਗਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਡੀਸੀਆਰ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 64 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਵਿੱਚ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇ।

6. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸੋਧਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਅਤੇ ਡੀਸੀਆਰ ਦੇ ਅੰਤਿਕਾ VII ਏ ਅਤੇ ਅੰਤਿਕਾ VII ਬੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਿੰਨ ਵਰਜਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਸਤ ਅਤੇ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਟੀ.ਡੀ.ਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਡੀਸੀਆਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 16 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1991 ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਾ ਹੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਮਿਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜ, 1 ਵਿੱਚ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵਿੰਡੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

7. ਦੂਜਾ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1991 ਵਿੱਚ ਟੀਡੀਆਰ ਸੰਕਲਪ ਲਾਗੂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ 1997 ਵਿੱਚ ਸਵਾਲੀਆ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਿਰਫ 2003 ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅੰਤਰਿਮ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਟੀਡੀਆਰ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਝੁੱਗੀਆਂ-ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

8. ਤੀਜਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਦੂਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਖੁਦ ਇੱਕ ਬਿਲਡਰ ਹੈ ਜੋ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਦੀਪਕ ਵਿਲਾ, ਵੱਲਭ ਨਗਰ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਜੇ.ਵੀ.ਪੀ.ਡੀ. ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਟੀਡੀਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬਚਾਅ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਬਦਨੀਤੀ ਭਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਜਨਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੋਰੀਡੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀਡੀਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੱਛਮੀ ਉਪਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਬਿਲਡਰਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਇਸ ਤੱਥ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਕਿ ਦੂਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਾ ਬਿਲਡ ਐਸੋਸੀਏਟਸ ਨਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਫਰਮ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਉਪਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ

---

[1]1991 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 963

ਕੀਤਾ ਸੀ। 2003 ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1080 ਉਕਤ ਫਰਮ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟੈਂਡਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਟੀਡੀਆਰ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ 28.4.2003 ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਯਾਨੀ ਕਿ 2003 ਦੀ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1080, ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਟੈਂਡਰ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

9. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੰਨਿਆ, ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਟੀ.ਡੀ.ਆਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਨਗਰ ਵਿੱਚ 2 ਦੇ ਐੱਫ.ਐੱਸ.ਆਈ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚਿਤ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਸੀਵਰੇਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧੇ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਟੀ.ਡੀ.ਆਰ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਟੀ.ਡੀ.ਆਰ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 9(ਏ) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 126 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੁਆਦ` ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟੀਡੀਆਰ ਨੇ ਉਪਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਸਹੂਲਤਾਂ, ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਆਦਿ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਟੀਡੀਆਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ 1984 ਦੇ ਡਰਾਫਟ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1987 ਵਿੱਚ ਡਿਸੂਜ਼ਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਕਤ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਵਿਕਾਸ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਮਾਰਚ 1991 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕਹਿਣ ਲਈ। 20.11.2006 ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪੀਲ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਡੀਸੀਆਰ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਨੂੰ ਹਰ 20 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਸੋਧਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨਮਾਨੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਵਾਜਬਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ 'ਪ੍ਰਗਟ ਮਨਮਾਨੀ' ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਕਈ ਨਿਆਂਇਕ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਬਾਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕੋਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

10. ਉਕਤ ਐਕਟ ਅਤੇ ਡੀ.ਸੀ.ਆਰ. ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ 'ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਡੇਰੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

"**(1)** ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਕਾਂ, ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ, ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੀਵਰੇਜ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ, ਹਵਾ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਭੀੜ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ 1.1.1995 ਨੂੰ ਕੱਟ-ਆਫ ਮਿਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ 1.1.1995 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਝੁੱਗੀਆਂ-ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢਾਂਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਝੁੱਗੀ-ਮੁੜ-ਵਸੇਬਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(2) ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮ 64(ਬੀ) ਅਧੀਨ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੀਸ/ਮੁਆਵਜ਼ਾ, ਮੁੰਬਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪਾਰਕਾਂ, ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ, ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਮਾਲੀਆ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਡਾਂ ਤੋਂ ਮਾਲੀਆ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰਕਾਂ, ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਮਾਲੀਏ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਲੀਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਡਾਂ ਤੋਂ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਮਾਪ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(3) ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਅੱਜ ਤੋਂ ਅੱਠ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਵਾਰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾਗਰਿਕ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰੀ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਰਾਠੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

(4) ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 2008 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 1991 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ 2011 ਲਈ ਨਵੀਂ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

11. ਅਸੀਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਅਜੇ ਵੀ ਬਚੀ ਹੈ! ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਇੰਨੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਵੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਹੈ। ਰਾਜ ਅਦਾਲਤ ਸਥਾਨਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਜ਼ੋਨਿੰਗ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹੱਲ ਰਾਜ ਤੋਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੁਝ ਪੇਟੈਂਟ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਜਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

12. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਡੀਸੀਆਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ; ਕਿ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਅਸਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਾਧੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ; ਕਿ ਨਵੀਂ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਐਫਐਸਆਈ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ; ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਐਫਐਸਆਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਲੋੜ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਬਜਾਏ; ਕਿ ਮੁੰਬਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਕਿ ਐਫਐਸਆਈ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਨੇ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਆਮਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ; ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਵਾਸ ਯੋਜਨਾ ਯੋਜਨਾ ਜੋ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ 'ਪੱਕਾ ਘਰ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਆਮਦ ਹੋਵੇਗੀ, ਆਦਿ।

13. ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ, ਨੀਤੀਗਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ, ਨਗਰਪਾਲਿਕਾਵਾਂ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸੰਸਦ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ। ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸੰਗਠਨਾਂ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਥਿਤੀ ਅਰਾਜਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਣਾਈਆਂ

ਜਨਹਿਤ ਮੰਚ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਗਵਾਨਜੀ ਰਈਆਣੀ ਬਨਾਮ
ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ [ਸੰਜੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਲ, ਜੇ.]

ਗਈਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਨਾ ਹੋਣ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੰਝ ਗਏ ਹਨ।

14. ਸਾਡਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਵੀ ਸੰਭਵ ਸਨ, ਉਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

15. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ ਦੀ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ